

การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรม

และ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ด้านเกษตรกรรม

นายวุฒินันท์ ศรีรัมย์

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู่ อำนาจเจริญ”

๑. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ นายวุฒินันท์ นามสกุล ศรีริรัมย์
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว).....นายวุฒินันท์ นามสกุล ศรีริรัมย์
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ บ้านหินกอง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๓. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ บ้านหินกอง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๔๔.๔"N ๑๐๔°๕๗'๐๓.๖"E

/๔.ช่องทาง....

๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE

๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การเกษตรผสมผสาน โคนง นว. เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลุกผักสวนครัว

ประโยชน์ สืบสานการทำเกษตรผสมผสาน โคนง นว. เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลุกผักสวนครัว

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การสาธิตวิถีชีวิตและพืชผลทางการเกษตร เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู่อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ด้านหัตถกรรม

๑. นางบรรทม คนไฉ
๒. นางสาววิชรา นรพัฒน์

**การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘**

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู่ อำนาจเจริญ”

๖. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ นางบรรทม คนไฉ
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๗. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว)..นางบรรทม..สกุล..คนไฉ
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ..ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๑๗๙ หมู่ที่ ๑ บ้านโคกก่ง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๘. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๑๗๙ หมู่ที่ ๑ บ้านโคกก่ง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด

/๔.ช่องทาง....

๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE

๑๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัสดุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การทอผ้าฝ้าย ฝ้ายมัดหมี่ ฝ้ายย้อมคราม แขนขาวภูไทโบราณ
ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การสาธิตการทอผ้า และแสดงนิทรรศการผ้าฝ้ายภูไทโคกก่ง เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักซ์คุ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบลชานุมาน อำเภชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

**การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘**

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางคนิคม

๑๑. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ นางสาววัชรา นรพัฒน์
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๑๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางสาววัชรา สกุล นรพัฒน์
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...
- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านป่าหวาย ๑๓๗ ม.๓ ต.ไร่สีสุก อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๙๐
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๑๓. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านป่าหวาย หมู่ ๓
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๐๐.๔"N ๑๐๔°๓๗'๔๑.๓"E

/๔.ช่องทาง...

๑๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook วัฒนธรรมพัฒนา
- IG
- LINE

๑๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัสดุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การจัดการจากไม้ไผ่และวัสดุอื่นๆ

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสานของปราชญ์ชาวบ้านตำบลไร่สีสุก ในจัดนิทรรศการประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวตำบลไร่สีสุก เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี อำเภอสว่างคณิคม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ บริเวณตลาดเทศบาลตำบลสว่างคณิคม ตำบลสว่างคณิคม อำเภอสว่างคณิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

การแพทย์แผนไทย

นางจินกร นามสกุล บัวบาน

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คุ อำนาจเจริญ”

๑๖. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ นางจินกร นามสกุล บัวบาน
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๑๗. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว)..นางจินกร..นามสกุล..บัวบาน
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ..ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาแดง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๑๘. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาแดง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด
-

๑๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE

๒๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัสดุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หมอยาสมุนไพรรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน การบำรุงหญิงหลังคลอด (การอยู่ไฟ)

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-นิทรรศการตัวอย่างสมุนไพรในขบวนอัตลักษณ์ตำบลโคกก่ง การสาธิตการอยู่ไฟ การบำรุงหญิงหลังคลอด เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษุ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบลชานุมาน อำเภชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

การบำรุงหญิงหลังคลอด (การอยู่ไฟ) ประกอบด้วย การกินยาสมุนไพร การต้มอาบยาสมุนไพร และการอบร่างกาย เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ยาสมุนไพรสำหรับแม่หลังคลอด วัตถุดิบที่ใช้ประกอบยาสมุนไพรสำหรับต้มกิน

๑. ย่านางแดง ๒. ฝรั่งแดง ๓. ต้นไผ่จืด ๔. ต้นแพง ๕. ต้นนมสาว

- ยาสมุนไพรสำหรับบำบัดอาบ

๑. ใบหนาด ๒. ใบเป้ง ๓. มะกรูด ๔. ใบมะขาม ๕. ใบส้มโอ ๖. ผักแขยง ๗. ขมิ้น ๘.

ไฟ

- ยาสมุนไพรสำหรับอบร่างกาย

๑. ใบเป้ง ๒. ใบหนาด ๓. ขมิ้น ๔. ไฟ

ประโยชน์ของการอยู่ไฟ (การกินยาสมุนไพร การบำบัดอาบยาสมุนไพร และการอบร่างกาย)

ประกอบด้วย

- ช่วยกระตุ้นร่างกายให้เกิดการไหลเวียนของโลหิต
- ร่างกายจะมีการเพิ่มอุณหภูมิ ช่วยเพิ่มความอบอุ่น เพราะส่วนใหญ่คุณแม่หลังคลอด

มักจะรู้สึกหนาวเข้ากระดูกเวลาอากาศเย็น

- ลดอาการอ่อนเพลีย จากการคลอดและการเสียเลือดในช่วงคลอดลูก
- ความร้อน ความอบอุ่น สามารถลดการปวดเมื่อยตามข้อต่อต่าง ๆ ช่วยให้กล้ามเนื้อ

เส้นเอ็นแข็งแรง

- การอยู่ไฟ อบสมุนไพร จะช่วยให้ผิวพรรณดี ผุดผ่อง สุขภาพดีขึ้น
- การปรับอุณหภูมิด้วยความร้อน จะช่วยให้ร่างกายมีภูมิต้านทานโรคเพิ่มขึ้น ร่างกาย

แข็งแรงขึ้น

- ช่วยปรับสมดุลในร่างกายให้เป็นปกติ เลือดลมไหลเวียนดี
- การปรับอุณหภูมิในร่างกายช่วยให้หน้าท้องยุบเร็ว หน้าท้องแบนเร็วขึ้น
- ช่วยลดความเจ็บปวด เมื่อมดลูก เกิดภาวะบีบรัดตัวให้เข้าสู่ภาวะปกติ หรือที่คนโบราณ

มักจะพูดว่า การอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกเข้าอู่

ด้านศิลปกรรม

นางนาค ชันติกุล และคณะ

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางคนิคม

๒๑. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- หัตถกรรม
ชื่อ.....
- อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ นางนาค ชันติกุล และคณะ
- ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- อื่น ๆ
ชื่อ.....

๒๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) นางนาค สกุล ชันติกุล
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...
- ที่อยู่ ๒๔๓ ม.๙ ต.ไร่สีสุก อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๙๐
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๙๖-๙๒๔๘๕๕๗

๒๓. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านไร่สีสุก หมู่ ๙
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๙๖-๙๒๔๘๕๕๗
- จำนวนสมาชิก ๑๕ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๓๓.๕"N ๑๐๔°๓๗'๑๒.๒"E

๒๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE

๒๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (การแสดงหมอลำพื้น ลำกลอนสั้น-ยาว ลำกลอนผญา ลำเต้ย)

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมการเล่นการแสดงดนตรีพื้นบ้านอีสาน

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสานของประชาชนชาวบ้านตำบลไร่สีสุก ในจัดนิทรรศการประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวตำบลไร่สีสุก เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี อำเภอสว่างคณิคม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ บริเวณตลาดเทศบาลตำบลเสนางคณิคม ตำบลเสนางคณิคม อำเภอสว่างคณิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

กลอนลำเป็นร้อยกรองที่มีทั้งที่เป็นกลอนร่าย กลอนกาพย์ (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลอนตัด) และกลอนแปด กลอนลำทางสั้นอาจเป็นกลอนตัดหรือกลอนแปดก็ได้ กลอนลำทางยาว กลอนเตี้ย ธรรมดา, กลอนลำเพลิน และกลอนเตี้ยหัวโนนตาลเป็นกลอนแปด ส่วนกลอนเตี้ยโขงและกลอนเตี้ยพม่า มีลักษณะคล้ายเพลงไทยสากลโดยใช้คำภาษาไทยกลางผสมภาษาถิ่นอีสาน

ทำนองลำที่เป็นทำนองหลักพอจะแบ่งได้ออกเป็น ๔ ทำนองคือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเพลิน และทำนองลำเตี้ย

"ลำทางสั้น" เป็นทำนองลำแบบเนื้อเต็ม ไม่มีเอื้อน (ยกเว้นตอนขึ้นต้น "โธ่ละนอ") ความสั้น-ยาว ของพยางค์ต่างๆเสมอเหมือนโดนตลอดเป็นทำนองที่แสดงออกถึงอารมณ์อันเป็นสุข เป็นทำนองลำของหมอลำพื้นตอนดำเนินเรื่อง เพื่อให้ได้ความรวดเร็ว และเป็นทำนองหลักของหมอลำกลอน

"ลำทางยาว" เป็นทำนองลำที่ใช้เอื้อนยาวสะอึกสะอื้นแสดงความโศกเศร้าเสียใจมีจังหวะลีลาช้า ใช้สำหรับลำผีฟ้า ลำพื้นแสดงอารมณ์โศกมีจังหวะลีลาช้า ใช้สำหรับลำผีฟ้า ลำพื้นตอนโศก และลำกลอนตอนลำลา

"ลำเตี้ย" เป็นทำนองเพลงรักสั้นๆ ประเภทเนื้อเต็มไม่มีเอื้อน มีอยู่ ๔ ทำนอง คือ เตี้ยโขง เตี้ยพม่า เตี้ยธรรมดาและเตี้ยหัวโนนตาล

สำเนียงลำ สำเนียงลำของกลุ่มลำแคนพอจะแบ่งสำเนียงหลักได้ ๒ สำเนียงคือ สำเนียงขอนแก่นและสำเนียงอุบลฯ ความแตกต่างระหว่างสำเนียงขอนแก่นกับสำเนียงอุบลฯจะสังเกตได้จากทำนองลำทางสั้น ซึ่งจะพอมีหลักสังเกตได้ดังนี้ ๑. สำเนียงอุบลฯ จะใช้กลอนสั้น ไม่มีแทรกด้วยคำพูด ส่วนสำเนียงขอนแก่นนิยมพูดแทรกหรือเต็มเข้าไปในกลอนลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่ขึ้นหัวต่อระหว่างบทกลอนที่ใช้ถามหรือตอบ ๒. สำเนียงอุบลฯ ที่มีจังหวะชัดเจน หนักแน่น มั่นคงและสม่ำเสมอ สำเนียงขอนแก่นนั้นยากแก่การแบ่งวรรคแบ่งตอน ไกลไปทางสำเนียงพูด ๓. สำเนียงขอนแก่น หมอลำบางคนอาจจะมีจังหวะชัดเจน แต่สำเนียงหรือกระแสเสียงทางภาษาก็ยังบ่งบอกในตัว เช่นเดียวกับสำเนียงพูด ๔. ในตอนเดินดง หมอลำสำเนียงอุบลฯจะยังคงรักษาทำนองเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หมอลำสำเนียงขอนแก่นจะบิดผันท่วงทำนองเป็นแบบลำทางยาวกรายๆ

หมอลำพื้น เป็นหนึ่งใน "มรดกวัฒนธรรมอีสาน" และเป็นจุดกำเนิดของการแสดง หมอลำอันลือลั่นแห่งภาคอีสาน สร้างเศรษฐกิจให้กับผู้มีพรสวรรค์และฝึกฝน ตั้งเป็นคณะหมอลำมีชื่อเสียง รับงานแสดงไม่เว้นแต่ละวัน สร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนอื่นๆ ที่รวมกันเป็นคณะหมอลำ โดยหมอลำพื้น เกิดจาก "การเล่านิทาน" นิยมว่าจ้างให้เล่าในงานศพและเล่าทั้งคืน จุดประสงค์คือเพื่อไม่ให้คนเฝ้าศพหลับ ตามความเชื่อที่ว่าต้องไม่ให้มีอะไรเกิดขึ้นกับโลงศพ ซึ่งอาจไม่เป็นมงคล โดยเฉพาะแมวที่อาจจะกระโดดขึ้นไปบนฝาโลง ปกติคนเล่านิทานก็พูดไปเรื่อยๆ เล่าถึงตัวละครต่างๆ ในเรื่อง โดยพูดคนเดียว ซึ่งหมายความว่าผู้เล่านิทานต้องสวมบทบาทเป็นทุกตัวละครและเป็นทุกอย่างในนิทานเรื่องนั้น แต่ 'หมอลำพื้น' เป็นการเล่าเรื่องอย่างมีทำนองจากเสียงเครื่องดนตรีประเภท "แคน" เข้ามาประกอบการเล่าเรื่อง "คำว่า 'พื้น' ภาษาอีสานแปลว่า 'เรื่องราว' หมอลำพื้นจึงมีความหมายว่า 'พูดถึงเรื่องคนนั้นคนนี้' บางคนก็บอก 'พื้น' หมายถึงพื้นถิ่น หรือมีความหมายตรงตัวว่า 'พื้นของบ้าน' เพราะหมอลำพื้นร้องอยู่บนพื้นดิน ไม่มีเวที ก็มีหลายความหมายที่ได้รับการจดบันทึกไว้"

ด้านอื่น ๆ

(ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม)

๑. นายบุญมา บุญทิพย์

๒. นายชิตพล ไหลหลัง

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางคนิคม

๒๖. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน การแพทย์แผนไทย
ชื่อ.....
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ นายบุญมา บุญทิพย์
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๒๗. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) นายบุญมา บุญทิพย์
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเสนางคนิคม (ปราชญ์ชาวบ้านตำบลนาเวียง)
- ที่อยู่ ๕๖ ม.๒ ต.นาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๙๐
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐-๔๕๕๒-๕๖๕๔

๒๘. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลนาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐-๔๕๕๒-๕๖๕๔
- จำนวนสมาชิก ๒๓ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด -

๒๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE

๓๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ตำนานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนาวงศนิคม
ประโยชน์ อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีบุญข้าวจีอำเภอเสนางคณิคม ในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ วัดบ้านโคกกลาง ตำบลนาเวียง อำเภอเสนางคณิคม จังหวัดอำนาจเจริญนิคม เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี อำเภอเสนางคณิคมประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้าวจี คือข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นขนาดประมาณกำมือ บางครั้งจะมีการใส่ใส่น้ำอ้อย (น้ำตาลแดง) หรือทาเกลือให้ทั่วก่อน นำไปปิ้งไฟให้สุกด้วยวิธีวางบนถ่านไฟ(การจี) จนสุกเหลือง ทาด้วยไข่จนทั่ว แล้วปิ้งไฟต่อให้สุกทั่ว มีกลิ่นหอม "บุญข้าวจี" เป็นงานบุญประเพณีของชาวอีสาน ทำกันในเดือนสาม หรือเรียกว่า บุญเดือนสาม เมื่อถึงวันทำบุญข้าว บ้านจะทำการจีข้าวกันตั้งแต่เช้ามีดจากบ้านของตน บางแห่งอาจนำข้าว และพินไปรวมกันที่วัด แล้วทำการจีข้าวร่วมกัน เป็นการร่วมกันทำบุญเสริมสร้างความสามัคคีกัน เมื่อนำข้าวจีมารวมกัน ครั้นถึงเวลาพระภิกษุ สามเณรจะมานั่งที่อาสนะประธานในพิธีนำญาติโยมอาราธนาศีล พระภิกษุให้ศีล ญาติโยมรับศีล แล้วกล่าวคำถวายข้าวจี จากนั้นจะนำข้าวจีไปใส่บาตรพระ ซึ่งตั้งบาตรเรียงแถวไว้ตามจำนวนพระ และถวายภัตตาหารพระ เมื่อพระฉันท์เสร็จ จะให้พระญาติโยมเป็นอันเสร็จพิธี

มูลเหตุแห่งการเกิดประเพณีบุญข้าวจี มีเรื่องเล่าในสมัยพุทธกาลว่า มีหญิงคนหนึ่งชื่อนางบุญมหาสี เป็นคนยากจนต้องไปเป็นทาสรับใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ วันหนึ่งเศรษฐีให้นางไปซ่อมข้าว นางซ่อมตลอดวันก็ไม่หมด ตกตอนเย็น นางก็จุดไฟซ่อมต่อไป ได้รับความเหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก พอถึงตอนเช้า นางก็เอารำทำเป็นแบงจี เผาไฟให้สุกแล้วใส่ไว้ในผ้าของตนเดินไปตักน้ำปรารภนาจะบริโภคด้วยตนเอง ครั้นถึงกลางทางได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอานนท์เถระ เกิดความเลื่อมใสคิดว่าเราเป็นคนยากจนในชาตินี้ ก็เพราะมิได้ทำบุญไว้แต่ปางก่อนและชาตินี้เราก้ยังไม่เคยทำบุญเลย เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วนางก็น้อมเอาข้าวแบงจีนั้นเข้าไปถวายแด่พระศาสดา พระองค์ทรงรับแล้ว และนางคิดอีกว่าพระศาสดาคงไม่เสวย และอาจเอาทิ้งให้สุนัขหรือกากิน เพราะอาหารที่นางถวายไม่ประณีตน่ารับประทาน เมื่อพระศาสดาทรงทราบวาระจิตของนางเช่นนั้น พระองค์จึงรับสั่งให้พระอานนท์ ullaad อาสนะแล้วทรงประทับนั่งฉัน ณ ที่นางถวายนั้น ครั้นเสวยเสร็จแล้วก็ตรัสอนุโมทนาภาโกปรดนางจนสำเร็จโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ครั้นนางทำกาลกิริยาแล้วก็ได้ไปเกิดบนดาวดึงส์สวรรค์เสวยทิพย์สมบัติ อยู่ในวิมานทองอันผุดผ่องโสภณ มีนางฟ้าแวดล้อมเป็นยศบริวาร ด้วยเหตุนี้ชาวนาในภาคอีสาน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวและเอาข้าวขึ้นเล้า (ยุ้งฉาง) เสร็จแล้ว นิยมพากันทำบุญข้าวจี เพราะถือว่าการถวายข้าวจีมีอานิสงฆ์มาก ด้วยความเชื่อแบบนี้ คนอีสานโบราณจึงได้ทำบุญประเพณีบุญข้าวจี สืบต่อกันมาไม่ได้ขาด ดังที่ปรากฏในผลญาอีสานซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "ยามเมื่อถึงเดือนสามได้พากันเอาบุญข้าวจี ตั้งหากธรรมเนียมนี้มีมาแต่ก่อนกาล ได้เฮ็ดกันทุกบ้านทุกถิ่นเอาบุญอย่าได้พากันไลเสียฮีตบุญคองเค้า" หมายถึง เมื่อถึงเดือนสามให้พากันทำบุญข้าวจี ธรรมเนียมนี้มีมาตั้งแต่โบราณได้ปฏิบัติกันมาทุกบ้านทุกเรือน อย่าได้พากันลืม

ประเพณีบุญข้าวจี เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานของชาวอีสานจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนและข้อปฏิบัติต่างๆที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมา และช่วยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่คนในชุมชนที่ร่วมกันสืบทอดและสร้างสรรค์ขึ้นให้เหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่แก่นแท้ของคำสอนยังคงอยู่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้คงอยู่อยู่กับสังคมไทยเราสืบไปนั่นเอง

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คุ อำนาจเจริญ”

๓๑. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน การแพทย์แผนไทย
ชื่อ.....
- ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ นายชิตพล ไหลหลิ่ง
- ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๓๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) นายชิตพล สกุลไหลหลิ่ง
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง
- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔

๓๓. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔
- จำนวนสมาชิก ๑ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด -

๓๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- Website
- Facebook
- IG
- LINE ๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔

๓๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- บุคคล
- สถานที่
- วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม พราหมณ์ประกอบพิธีต่าง ๆ การบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ และยักษ์ธรรมคุปต์

ประโยชน์ อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ และยักษ์ธรรมคุปต์ เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู่ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ในวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ ศาลปู่เจ้าเมืองแสน, หน้าที่ว่าการอำเภอขามแก่น และเทศบาลตำบลขามแก่น อำเภอขามแก่น จังหวัดอำนาจเจริญ

ตำนานยักษ์คู่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อครั้งพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสั่งสอนยักษ์ทั้งหลายให้เข้าใจในพระธรรมเพื่อลดดิณยานะและทรงมอบหมายหน้าที่ให้ยักษ์ที่เข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นอุปถัมภ์ค้ำชูของพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นผู้แบกสรวงสวรรค์และทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสถูปสถานอาคารศักดิ์สิทธิ์และปกป้องภูตผีปีศาจทั้งปวงเป็นผู้ดูแลคุ้มครองโลกมนุษย์ทางทิศอุดร(ทิศเหนือ)สถิตอยู่บนสวรรค์จตุมาหาราชิกทรงมีอิทธิฤทธิ์อำนาจมากทรงนำเทวดาเสด็จและยักษ์บริวารทั้งหลาย เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าสาวกไม่ให้อุปการังครวญคลอจวนคุ้มครองให้สัตว์โลกอยู่เย็นเป็นสุข

ต่อมาหลังจากสมัยพุทธกาล มีเรื่องเล่าเป็นมุขปาฐะ (เล่าปากต่อปาก) ว่าครั้งหนึ่งท้าวเวสสุวรรณทรงมีพระบัญชาให้ยักษ์บริวารตนหนึ่งชื่อ “ธรรมคุปต์”(หมายถึง ผู้รักษาธรรมหรือผดุงความดีงามต่างๆให้เกิดแก่โลก) ซึ่งเป็นยักษ์ที่มีคุณธรรมใฝ่ใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทำหน้าที่ลาดตระเวนดูแลพฤติกรรมยักษ์ในเขตดินแดนเรียบฝั่งมหานทีอันยาวไกล (แม่น้ำโขง) หากว่ามียักษ์อันธพาลมารุกรานมนุษย์และสัตว์โลกให้เกิดความเดือดร้อนก็ให้ปราบเสียดยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนตรวจตราตามพระบัญชาของท้าวเวสสุวรรณจนกระทั่งมาถึงดินแดนอันหน้าพิศวงแห่งหนึ่ง ยักษ์ธรรมคุปต์มองเห็นแผ่นดินทั้ง ๒ ฝั่ง มหานที ฝั่งหนึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจีอีกฝั่งหนึ่งเป็นปราสาทเอือนหินเก่าแก่ ยักษ์ธรรมคุปต์มองไปรอบๆ บริเวณปราสาทเอือนหิน และเพ่งมองเข้าไปข้างในปราสาท ยิ่งนึกถึงเรื่องที่เคยได้ยินมาว่าปราสาทหินแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เคยเป็นธรรมสถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดแก่ผู้คนในระแวกนี้ ยักษ์ธรรมคุปต์จึงลงไปในังคุกเข่าริมฝั่งมหานทีที่เป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่และหันหน้าไปทางปราสาทเอือนหินที่อยู่อีกฝั่งพนมมือขึ้นตั้งจิตอธิษฐานขออำนาจบารมีอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอำนาจบารมีของท้าวเวสสุวรรณอีกทั้งอำนาจบารมีของเหล่าเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่สถิตอยู่ ณ บริเวณนี้ได้ดลบันดาลให้อาบริเวณที่ตนเองแหว่ผ่านลงมานั่งคุกเข่ากลายเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ผู้คนที่อยู่อาศัย ณ บ้านเมืองนี้อยู่เย็นเป็นสุข มีจิตใจดีงามและเป็นเมืองธรรมตลอดกาล สิ้นคำอธิษฐานยักษ์ธรรมคุปต์ก็กราบไปยังปราสาทเอือนหิน ๓ ครั้ง จากนั้นยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนต่อไป ด้วยร่างกายอันมหึมาเข้าทั้ง ๒ ข้างและอัมตะของยักษ์ธรรมคุปต์ได้ทิ่มลงไปในพื้นที่ทำให้เกิดร่องหลุมขนาดใหญ่ ๓ หลุม เมื่อถึงฤดูฝน หลุมที่เป็นรอยเข่าซ้ายขวาและรอยอัมตะของยักษ์ธรรมคุปต์จึงมีน้ำขังเต็มกลายเป็นบึงน้ำ ๓ บึง ที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์มีผู้คนมาอาศัยเป็นหลักแหล่งในการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรกรรมและมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้งเหือดในฤดูแล้งเมื่อผู้คนทยอยมาอยู่หนาแน่น ชนกลุ่มนั้น จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามรอยคุกเข่าว่า “บ้านท่ายักษ์คู่” ต่อมาบ้านท่ายักษ์คู่ซึ่งตั้งชื่อเมืองตามตำนานบ้านท่ายักษ์คู่ ที่มียักษ์มานั่งคุกเข่า ชานู หมายถึง เข่า มาร หมายถึง ยักษ์ และคู่ ในภาษาอีสานแปลว่า คุกเข่า ซึ่งรวมความหมายว่า เมืองยักษ์คุกเข่า กลายเป็นชุมชนที่หนาแน่นมากขึ้นจนได้รับการจัดตั้งเป็นหัวเมืองชื่อ “เมืองขามแก่นมณฑล” และเป็นอำเภอลำทะเมนชัย ปัจจุบันรอยเข่าข้างซ้ายเป็นบึง ณ บริเวณแก่งต่างหล่าง ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขง เขตบ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลขามแก่น ส่วนรอยเข่าขวา

ปรากฏเป็นบึง ณ บริเวณ นาแมงในเขตบ้านชานูมาน ตำบลชานูมาน และรอยอันตะปรากฏ ณ บริเวณหนองใหญ่ ในเขตบ้านยักซ์คุ ตำบลชานูมาน อำเภอชานูมาน ก่อนที่จะถึงสถานีตำรวจภูธรชานูมาน ทางขวามือ แขนและมีอัยักษ์ที่กราบหาบลงไปบริเวณหัวเกาะกลางน้ำโขง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ดอนชะโนด” นั้น ยังปรากฏเป็นร่อง ณ บริเวณหัวดอนมาถึงปัจจุบัน